

Цепкало Т.О. Міфологічна символіка астральних образів у поезії Василя Стуса // Василь Стус: життя, ідеологія, творчість, соціополітичний і літературний контекст: Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої вшануванню пам'яті відомого українського поета, перекладача, літературознавця і правозахисника. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2018. – С. 79-81.

Цепкало Т.О.
(м. Херсон)

МІФОЛОГІЧНА СИМВОЛІКА АСТРАЛЬНИХ ОБРАЗІВ У ПОЕЗІЇ ВАСИЛЯ СТУСА

Ключові слова: *символ, архетипний образ, міфологема, міфопоетика, світогляд.*

Міфопоетика художнього твору полягає в поєднанні образно-емоційного мислення, підсвідомих загальнокультурних геномів, авторського світбачення, міфологічних схем, структур, мотивів, символів, засобів поетичного мовлення тощо. Міфологічніпершообразиоприявнюються опосередковано через фантазію, що лежить в основі творчого процесу. Міфомислення проявляється в літературному тексті як результат емпіричного та ірраціонального осягнення світу, що полягає у відтворенні архаїчного та індивідуального світовідчуттів.

Дослідженням творчості В. Стуса в українському літературознавстві займались Ю. Бедрик, Г. Віват, Т. Гундорова, І. Дзюба, О. Дорошенко, Г. Савчук, Є. Сверстюк та ін. Міфопоетиці художніх текстів митця присвячено дисертацію С. Саковець, яка також частково розглядала астральні образи в доробку письменника. Однак цілісного аналізу символіки міфологем сонця, місяця та зірок у ліриці В. Стуса в сучасній науці ще не здійснено. Міфологічний аналіз астральної тріади в поетичних творах дозволить відтворити художню картину та визначити світоглядні позиції автора.

Екзистенційний світогляд, що проступає крізь усю творчість В. Стуса, впливає на метафоричні вираження образів астральної тріади. Так, у вірші «Куріють вигаслі багаття...» із збірки «Зимові дерева» самотність ліричного героя порівнюється із місяцем: *«Куріють вигаслі багаття, / собаки виють до зірок, / а в річці місяць, мов латаття, / доріс до повні і розмок. // І в ртутній спеці фіолету / він невимовно довго чез, / лишившись тільки для прикмети, / як цятка сяєва небес»* [5, с.37]. Виття собак викликає тривожні почуття, а вигаслі багаття асоціюються із зникненням духовної енергії. Підтвердженням такої сугестії стає лунарний образ, що порівнюється із лататтям, яке, за прадавніми слов'янськими уявленнями, «є суттю вологої енергії» [2, с.435]. Ріст місяця, очевидно, оприявнює повноту духовних сил ліричного героя, котрі відповідно щезають також разом із астральним світилом. Підсиленням такого значення є образ ртуті, яка має небезпечні властивості, а тому набуває семантики руйнівної субстанції, в якій місяць меншає в розмірі аж до цятки. Срібний колір рідкого металу, що під пером митця набуває фіолетового відтінку, також співвідноситься із місячним сяйвом [4, с.121]. Отже, лунарний образ у поетичному тексті В. Стуса є алюзією на втрату духовної енергії, що також має екзистенційну спрямованість.

Самотність ліричного героя в аналізованій поезії розповсюджується навіть на його сни, що підсилюється алітерацією звука «с»: *«Самотність аркою повисла / над райські кущі в пригрі снів. / Шукай по них щасливі числа, / так, як раніше ти умів: // той день, як від земної тверді / найперше сонце відійшло, / і той, що мітить знаком смерті / ще не розгадане число. // А ти іще посередині, / ще посередині твоє. / Отож, радій вечірній днині, / допоки в ребра серце б'є»* [5, с.37]. У філософських роздумах В. Стуса людське життя

є піщинкою порівняно із існуванням нашої планети, що вимірюється в космічних масштабах: між тим днем, як сонце вперше зійшло над землею, і днем, коли воно світити перестане. Таким чином, в інтерпретації поета-шістдесятника солярний образ постає символом життя. Відповідно до прадавніх слов'янських вірувань денне світило є уособленням «вічності й невичерпної енергії, яка таку вічність забезпечує» [1, с.345]. Таке сприйняття денного світила спостерігаємо і в поетичному творі, адже сонце існувало до народження людини і продовжуватиме своє існування після її смерті. Якщо місяць у тексті уособлює духовну енергію, то сонце співвідноситься із життєвою. Поет закликає читача цінити кожен радісний момент свого буття, допоки б'ється серце, наголошуючи на минущості життя.

Мотив плинності часу є змістовою складовою лірики В. Стуса. У вірші «Світ – тільки свист мигтючий...» із циклу «Костомаров у Саратові» екзистенційний стан самотності людини розкривається на основі сприйняття навколишнього світу: *«Світ – тільки свист мигтючий. І провалля – / немов бездонне. Долі – не збагнеш. / Бездомний, хоч – то вжалюйся до жалю / (а жаль, немов провалля, теж – без меж). // Час опада. За час не зачепитись. / Руками не вчепитись, мов за дріт. / О Боже, винеси! Руки обидві, / немов вітряк, з зорі і до зорі / блукають, шастають – ані тобі рятунку, / ані тобі розрадоньки. Самі! / І самоти згорьовані дарунки – / рожеві панти досвітку з нітьми. // Світанок – свист мигтючий»* [5, с.73]. Безмежність світу тут порівнюється із однією миттю, існування якої вимірюється тривалістю свисту, на чому завдяки обрамленню наголошує митець. У поетичному тексті створюється ілюзія приреченості людини, що пов'язано з долею, яку ліричний герой не спроможний збагнути, із жалем, викликаним у бездомній душі, із

часом, що не піддається поверненню. *«Руки обидві, немов вітряк»* – це металепис, в основі якого лежить перифраз, що означає людину в розпачі, яка знаходиться в пошуках рятунку та розради. Період *«з зорі до зорі»* несе в собі семантику добового сонячного циклу та його етапів – вечір та ранок. Дослідники вважають, що в слов'янських казках існують три зорі – Зорька, Вечірка і Північка, що походять із давніх солярних міфів. *«Від зв'язку із сонцем відбувається і відмінність між ними у силі. Вечірка й Північка завжди поступаються Зорьці, котра отримує силу від сонця»* [3, с.22]. Таким чином, автор вказує на денний час добового ритму, з яким пов'язана життєва активність людини. Метафора *«рожеві панти досвітку з пільми»* несе у собі конотацію перемоги світла над темрявою, що також можна вважати внутрішньою перемогою людини над своєю самотністю, розпачем, горем, адже разом із життям минають як позитивні, так і негативні моменти. Отже, в поезії *«Світ – тільки свист мигтючий...»* образи небесних світил інтерпретуються відповідно до прадавніх слов'янських вірувань.

Таким чином, символіка астральної тріади в ліриці В. Стуса підпорядкована міфологічній традиції давніх слов'ян, що в індивідуально-авторському трактуванні набувають нових значень. Міфопоетична картина світу митця реалізується в межах екзистенційного сприйняття світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багнюк А. Символи українства: Художньо-інформаційний довідник [Текст] / А.Л. Багнюк. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – 512 с.

2. Войтович В. Українська міфологія [Текст] / В.М. Войтович. – Вид. 2-ге, стереотип. – К. : Либідь, 2005. – 664 с.
3. Капица Ф. Славянские традиционные верования, праздники и ритуалы: Справочник [Текст] / Ф.С. Капица. – 3-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2001. – 216 с.
4. О’Коннелл М., Эйри Р. Знаки и символы: иллюстрированная энциклопедия [Текст] / Марк О’Коннелл, Раджи Эйри: [пер. И. Крупичевой]. – М. : Эксмо, 2009. – 256 с.
5. Стус В. Палімпсест : Вибране [Текст] / Василь Стус. – К. : Факт, 2003. – 432 с.